

MODELI ZA POLITIČKO REŠENJE STATUSA KOSOVA

Januar 1999 godine je, na Kosovu, obeležen obnovom oružanih sukoba i terorističkih akata, a i odsustvom političke volje da se pronadje političko rešenje. Posle događaja u selu Račak, zaoštavanja odnosa vlasti SR Jugoslavije i OEBS-ove verifikatorska misije, uspeha medjunarodnih pregovarača u razmeni zarobljenih vojnika VJ i uhapšenih pripadnika OVK, pojačani su i naponi medjunarodne zajednice da se strane u sukobu privole na otpočinjanje neposrednog dijaloga. To otvara i pitanje okvira (modela) za političko rešenje statusa Kosova kao i drugih aspekata kosovske krize. S toga je i razumljivo da su učestale i think – tank konferencije na kojima se raspravlja o tome kako će se razvijati situacija na Kosovu i da li će biti potrebna vojna akcija NATO snaga. Zatim, koje su regionalne konsekvence krize i koje bi akcije trebalo da preduzme medjunarodna zajednica da bi se došlo do kompromisnog rešenja.

Jedna od uspešnijih konferencija o najnovijem razvoju u regionu Kosova: Strategije i opcije miroljubivog rešenja (Recent Developments in the Kosovo Region: Strategies and Options for a Peaceful Solution) održana je, u Atini, 22 januara 1999 godine¹.

Jedno od pitanja koje je dominiralo je *da li je neophodna vojna aktivnost NATO-a na Kosovu i koji bi bili njeni ciljevi.*

---

¹ Organizator Konferencije je bio ELIAMETI (Helenska fondacija za evropsku i medjunarodnu politiku), uz podršku Instituta za mir SAD (USIP) iz Vaingtona, Instituta za bezbednosne studije Zapadno Evropske Unije (WEU) iz Pariza, NATO Biro za informacije i tampa kao i Ministarstva kulture Grčke.

U radu Konferencije su učestvovali eksperti i diplomate iz Evrope i SAD, medju kojima i Dr Franz – Lothar Altmann, zamenik direktora Instituta za ju`nu Evropu iz Minhena; Carl Bilt, bivši Premijer i vodja opozicije u [vedskoj; Dr Fraser Cameron, spoljnopolitički savetnik DG1A, Evropske komisije; Mihai Carp, pripadnik bosanskohercegovačkih Task Force, Odeljenje za političke poslove NATO-a; profesor Thanos Veremis predsednik ELIAMETI, dr Sophia Clement, saradnik WEU-ISS iz Pariza, dr Stepen Larrabee, saradnik RAND Corporacije, Vaington; Prof. Theodore Coulombis, Gweneralni direktor ELIAMETI; Harriet Hentges Izvršni potpredsednik Instituta za mir SAD; dr Du`an Janji}, direktor Forum za etničke odnose iz Beograda; Maqo Lakori, dr`avni sekretar za Evropske integracije iz Albanije, Boris Trajkovski, zamenik ministra za spoljne poslove iz Makedonije, dr Nebojica Vu`ini}, profesor medjunarodnog prava iz Podgorice, Crna Gora; Theodoros Pangalos, Ministar spoljnih poslova Grčke; Veton Suroi, glavni urednik KOHA Ditore iz Prištine.

Opšti okvir za odgovor na ovo pitanje označio je Carl Bildt koji je ocenio da su vlasti SRJ "ozbiljno isprovocirale međunarodnu zajednicu" i da je neophodno da se, unutar međunarodne zajednice, postigne saglasnost o neophodnosti potpunog poštovanja odluka Saveta bezbednosti UN o Kosovu. Na međunarodnoj zajednici je deo odgovornosti za stradanja u Bosni i zato ona ne sme da dozvoli da se ponovi tada ispoljeno nejedinstvo i oklevanje. Na Kosovu mora da se deluje odlučno i bez čekanja. Ukoliko to podrazumeva i vojnu aktivnost bolje je da one budu preduzete na vreme, a radi sprečavanja širenja ratnog požara i primoravanja S. Miloševića i albanskih vodja na pregovore i na pronalaženje političkog rešenja.

NATO vazdušni napadi nisu rešenje za Kosovo, te je isključeno i učešće Grčke u ovim akcijama. To se ne odnosi na logističku podršku (korišćenje baza i luka ako to bude neophodno) snagama NATO-a. Vojna akcija NATO na Kosovu bi imala razarajuće efekte po čitav Balkan. Zahtevi međunarodne zajednice oko Kosova mogu biti neposredno upućeni ali nemogu biti ultimativni. Nije moguće da se vojske Italije, Austrije ili Grčke nadju u regionu Kosova. Zato se Evropa i protivi eventualnoj vojnoj akciji NATO - a za ostvarivanje ultimatum, istakao je ministar spoljnih poslova Grčke Pangalos.

Dr Altman je istakao da je stav vlade Nemačke da vojna operacija nije, za sada, izgledna i da će se Nemačka angažovati kroz regionalni pristup, a ne i direktno. Osnovno pitanje je kako da se nadje prostor za razgovore, odnosno da se sukobljene strane dovedu za sto. Po mišljenju Altmana rešenje postoji ali nema prvog koraka. S toga ukoliko Slobodan Milošević odbije da sedne za pregovarčki sto trebalo bi ga na to prinuditi vojnim pritiskom. U tom slučaju vazdušni udari su nužni ali ne i dovoljni te su potrebne i trupe na terenu.

Ocenjujući da su na Kosovu obe strane narušile prekid sukoba uspostavljen na osnovu dogovora Milošević – Holdbruk i da u tome postoji posebna odgovornost vlasti SRJ, Janjić je istakao da će u zaoštavanju sukoba sve do vojne intervencije NATO-a Milošević nalaziti svoj politički izgovor za kasnije popuštanje odnosno za pripremu javnosti Srbije za propast njegove politike na Kosovu.

Kao prvi korak nameće se prekid oružanih sukobljavanja. To podrazumava i vojni pritisak međunarodne zajednice i njeno kasnije učešće u razdvajanju i razoružavanju zaraćenih strana što bio se moglo učiniti kroz Mešovite vojno – političke komitete.

Mihai Carpi je istakao da će NATO i dalje nastojati da ima centralnu ulogu u stvaranju okolnosti koje će voditi ka političkom rešenju. Zapravo, NATO će dejstvovati ili s ciljem prekida rata ili ostvarivanja političkog rešenja (kao i u BiH). Ali, izvesno je da će na Kosovu dejstvovati brže negu u Bosni.

NATO je razradio različite opcije medju kojima i opciju kombinovanih napada iz vazdua i sa mora. Osnovni cilj NATO akcije je pritisak na obe strane da sednu za pregovarski sto. Mada je izvesno da napadi NATO snaga ne mogu bite efikasne u primeni protiv OVK.

Pitanje okvira i modela za političkog rešenja kosovske krize zaslužuje posebnu pažnju.

Preovladjujuća ocena je da sada niko nema rešenje koje bi bilo prihvatljivo za obe strane. Jedina mogućnost je da se pronadje privremeno rešenje. V. Suroi je posebno istakao da se mora uvažiti da se u slučaju Kosova traži rešenje izmedju dva suprotstavljena društva.

U odgovoru na ovo pitanje ministar Pangalos je ocenio da su vlasti Srbije i SRJ kao i Slobodan Miloševića načinili "istorijski propust": nisu našli put za uspostvaljanje mira i za poštovanje ljudskih prava na Kosovu. To je dovelo do teškog međunarodnog problema kojim mora da se bavi međunarodna zajednica. Obaveza je Beograd da uvažava OEBS-ove verifikatora jer je njihovo prisustvo su u interesu obe strane. Takodje je neophodno da se kazne svi koji su odgovorni za zločin u selu Račak. Ali, s obzirom da je teško da se zločini na Kosovu podvedu pod međunarodni sud u Hagu, Grčka predlaže osnivanje ad hoc suda za Kosovo.

Inače i pored odgovornosti za stanje na Kosovu i regionu trebalo bi Slobodanu Miloševiću pružiti još jednu šansu da u pregovorima s albanskim vodjama pronadje političko rešenje, istakao je Pangalos.

Alexis Haradides je pojasnio da je reč o pružanju poslednje šanse Beogradu da nadje mirno rešenje.

Pangalos je napomenu da je za pronalaženje političkog rešenja potrebno i da kosovski Albanci postignu jedinstvo o pregovaračkom timu i platformi. Medjutim, iz ove platforme mora da bude iskuljučena opciju nezavisnosti Kosova. Stav je Grčke da Kosovo neće nikada imati nezavisnost. Ukoliko bi se ipak podržala nezavisnost Kosova time bi se započeo proces izmena granica na Balkanu. To bi proizvelo 30 – 40 godina ratovanja. Granice na Balkanu moraju biti svete i nepormenljive. Uz to, granica izmedju Kosova i Alabnije mora biti garantovana i kontrolisana od strane medjunarodnih sila.

Grčka je usvojila svoj Programa akcija za stabilnost, na osnovu kojega je želela da pomogne u rešavanju krize. Sa Programom je upoznala S. Miloševića koji je prihvatio poziv za saradnju, vladu u Tirani (F. Nano je želeo da saradjuje ali je došlo do smene na mestu premijera Albanije) i Kosovske Albance koji nisu pokazali spremnost za saradnju. Osnovne namera ovoga Programa je da se u potpunosti realizuje dogovor Milošević -Holbruk.

Thanos Veremis je, sa svoje strane, ukazao da je ELIAMETI u svom predlogu akcija pošao od toga da i dalje važi dogovor Milošević Holdbruk, a da problem otežava i vojno delovanje OVK. Uočljive su velike ambicije sa obe strane. Zato ne bi bilo dobro da se podrži samo jedna od strane. Postoje tri moguće opcije političkog rešenja: autonomija kako je ugradjena u dokumentima ambasador Hila, treća republika bez prva na otcepljnje i referendum oko razgraničenja.

Posredovanje poput Holdbrukovog i Hillovog vode do dogovora koji nemoraju da vode i završnom političkom rešenju zato je potrebno i uključivanje odgovarajućih posredničkih organizacija. Do sada su se kao glavni igrači predstavili SAD (u ulozi pregovarača), NATO (u ulozi prinudjivača) i OEBS (u ulozi onoga koji olakšava pronalaženje rešenja). Zapostavljena je uloga evropske diplomatije koja je do sada predstavljena kroz ulogu Francuske, Nemačke, Velike Britanije i Italije u Kontakt grupi. Korisno je da budu uključene i zemlje jugoistočne Evrope. No, za to je potrebno da evropske zemlje odmah uspostave koordinaciju svoga delovanja. Potrebna je koordinacija i u prevladavanju nesporazuma evropskih saveznika i SAD oko

korisnosti vazdušnih napada. U tom cilju Atina se nudi da organizuje sastanak Kontak grupe kao i jedan sastanak ministara spoljnih poslova iz jugoistočne Evrope. Od vitalne je važnosti da se premosti razlika i u odnosu na pogled Rusije na kosovsku krizu.

ELIAMET - ov predlog za prevladavanje krize na Kosovu naglasak stavlja na akciju medjunarodne zajednice. U tom cilju je potrebno da se uvažavaju predlozi ambasadora Hill – a, ali oni nisu dovoljni s obzirom da ne uvažavaju regionalnu dimenziju problema. Baveći se interesima kosovskih Albanaca i Srba zapostavljeni su interesi susednih zemalja, to bi moglo da bude otvaranje “Pandorine kutije” zahteva različitih etničkih grupa u regionu za samoopredljenje. Kao bolje rešenje ELIAMETI predlaže Kofos – Veremis plan koji može da da početni impuls političkom rešenju vodeći računa i o eventualnoj nezavisnosti. Ovaj model primenjuje “stepen po stepen, pobeda za pobedom” pristup u pregovaračkom procesu koji može, ako treba, da podrži i eventualni “plišani razvod”.

Potreban je i odgovarajući balans između “batine” i “šargarepe”, kao i da se usvoje odgovarajuće mere pritiska i na OVK. Izuzetno je važno i da se SR Jugoslaviji stavi u izgled pristup jugoistočnoevropskoj saradnji i kooperaciji kao i sveukupnim evropskim integracijama.

Harriet Hentges smatra da je potrebno rešiti problem “uslovljenih garancija”, a to je moguće samo medjunarodnim portektoratom koji bi bio vremenski ograničen a s osnovnim ciljem uspostavljanja autonomije Kosova.

Polazeći od ocene da je izuzetno važno šta će biti na stolu, a da se o tome mnogo ne raspravlja, Altman je predstavio osnovne elemente “Privremenog političkog okvira za Kosovski konflikt” koji je, januara 1999 godine, dovršio Centar za primenjena politička istraživanja Naučne fondacije Bertelsman.

Predlog Bertelsman fondacije ukazuje na značaj uključenosti medjunarodne zajednice u rešavanje krize Kosova. Ovo uključivanje se dogodilo kroz tzv. Progresivnu internacionalizaciju. Predlaže se osnivanje Trilaterane posredničke komisije (TMC), a činili bi he predstavnici kosovskih Albanaca, vlasti Srbije i Jugoslavije i Kontakt grupa, čiji je zadatak da olakša saradnju strana u donošenju odluka.

Uspostavila bi se i Privremena skupština Kosova koja bi imala zakonodavnu vlast u pitanjima koja neugrožavaju teritorijalni integritet SRJ. Skupština bi bila dvodomna. Domovi bi bili sastavljeni po principu državljanstva (gradjanstva) i etničke pripadnosti. Uspostavila bi se i Privremena vlada. Zadatak svih ovih tela je da olakšaju postizanje trajnijeg rešenja. To bi se rešenje moralo postići u periodu od pet godina. Primenu dogovorenog rešanja nadgledala bi Kontakt grupe, čime se rešava i pitanje učešća Rusije, koje Altman ocenjuje kao neophodno.

Predstavljajući model "specijalnog statusa" koji sugerije Forum za etničke odnose, Janjić je istakao da s obzirom da strane u sukobu imaju krajnje suprotstavljene stavove i da je očigledno odsustvo volje da se nađe kompromisno rešenje, a da sukob pretil regionalnoj stabilnosti neophodna je da one budu prinudjene na direktne pregovore, što se može postići Medjunarodnom konferencijom.

Medjunarodna konferencija bi trebalo da formuliše opšti politički okvir za privremeno rešenje i da započne proces stabilizacije regiona.

Privremeno rešenje je moguće unutar koncepta "specijalnog statusa". Osnovi elementi ovog koncepta su: 1) aktivna medijacija i garancije (kroz Komitet za primenu specijalnu statusa u kome bi bili predstavnici država Kontakt grupe i vodja privremene misije OEBS-a za Kosovo) medjunarodne zajednice; 2) primena pristupa "korak po korak" kako bi se došlo do visokog stepena autonomije Regiona Kosova u federalizovanoj Srbiji i konfederalizovanoj Jugoslaviji; 3) vremensko ograničenje specijalnog statusa na pet do deset godina, a potom sistemom uzastopnih referenduma reazrešiti ostala otvorena pitanja statusa Kosova i teritorijalno - političkog aranžmana za Kosovo i Srbiju; 4) stabilizacija i uspostavljanje saradnje u podregionu Centralnog Balkana (Albanija, Crna Gora, Makedonija, Srbija i Kosovo).

Za sve predstavljena programe zajedničko je sledeće: 1) zagovaraju političko rešenje za kosovsku krizu; 2) računaju na učešće medjunarodne zajednice u stvaranju uslova za pregovaranje ali i u procesu primene postignutog dogovora; 3) predlažu privremeno

rešenje bez prejudiciranja ijedne opcije kao i mogućih dugorčnih rešenja; 4) kao pruvremeno rešenje za status Kosova predlaže se visok stepen autonomije unutar sadašnjeg teritorijalnog okvira; 5) ukazuju na zančaj uključivanja u okvir rešavanaj pitanaj Kosova i regionalnog okvira kao i uvažavanje interesa susednih država.

Službeni pristupi bi trebalo da budu potpomgnuti “track – two” diplomatijom, odnosno konstruktivnim uključivanjem nevladinih organizacija pre svega u predpregovaračkom stadijumu, ali i kada oficijalni razgovori budu zapadali u krizu. Zato je sugerisano da se formira medjunarodni tim koji bi činile organizacije pre svega nevladine koje su do sada sačinile predloge koji idu ka privremenom rešenju visoke autonomije. Ove organizacije bi trebalo da pokušaju da dodju do rešenja koje bi se kao predlog našlo na pregovaračkom stolu. Zapravo, predlaže se da se uzimajući u obzir ovaj predlog, Hilove planove i slične predloga sačine novi predlozi koji bi trebalo da omekšaju pristupe obe strane.

Uloga Slobodana Miloševića je takodje otvoreno pitanje.

Po mišljenju Altmana, Slobodan Milošević je strana za razgovore i za postizanje dogovora o rešenju ali on nije partner za rešavanje problema.

U pogledju daljeg odnosa prema S. Miloševiću ukazuje se na potrebu i mogućnost da on bude “upotrebljavan” ali i da on treba, postepeno, da bude elemenisan iz političkog života Srbije i medjunarodne komunikacije. Pri tome bi od koristi mogao da bude postupak koji je primenjen i u slučaju Pinočea.

Pažnju zaslužuje i odredjenje ciljeve strategije SAD u regionu.

Ove ciljeve je objasnio S. Larrabee ukazujući na sledeće tačke: 1) političko rešenje za Kosovo u čemu je vojni pritisak instrument kojim će se strane prinuditi da sednu za pregovarački sto; 2) dugoročni cilj je demokratizacija Srbije i njen povratak i poptuna integracija u medjunarodnu zajednicu; 3) podrška demokratizaciji i produbljanju reformi u Crnoj Gori; 4) ostvarivanje stabilnosti Makedonije i Albanije, i 5) stvaranje regionalne integracije i uključenje u ekonomske

integracije. Da bi se ove strategija ostvarila potrebna je potpuna saradnja SAD i njenih evropskih saveznika.